

РЕЦЕНЗИЯ

от Христо Тончев Боев, доцент д-р в ШУ „Епископ Константин Преславски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Англоезична литература

Автор: Димитър Костадинов Карамитев

Тема: „Историчност и фикционалност в романите на Томас Харди (върху Волфганг Изер и Пол Рикьор)“ (ориг. заглавие: *Historicity and Fictionality in the Novels of Thomas Hardy (from the Perspective of Wolfgang Iser and Paul Ricoeur)*)

Научен ръководител: доцент д-р Яна Атанасова Роуланд, ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-887 от 25.04.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Историчност и фикционалност в романите на Томас Харди (върху Волфганг Изер и Пол Рикьор)“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Англоезична литература. Автор на дисертационния труд е Димитър Костадинов Карамитев – докторант в редовна форма на обучение към катедра „Английска филология“ с научен ръководител доцент д-р Яна Атанасова Роуланд, от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от докторанта комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;

- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- становище на научния ръководител;
- дисертационен труд;
- автореферат на български език;
- автореферат на английски език;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност на резултати и приноси;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за съответствие с минималните национални изисквания.

Докторантът е приложил 4 броя студии: 1 дисертационен труд и 3 публикувани статии, като публикациите и основният текст са в изпълнение на минималните национални изисквания за присъждане на „ОНС Доктор“ и са изцяло по темата на дисертационния труд.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Димитър Костадинов Карамитев има известен университетски опит като млад преподавател по практически английски език, Викторианска литература и Нова английска литература към ПУ „Паисий Хилендарски“ (3 години). Освен литература, в същия университет той е преподавал и Бизнес английски, Английски за ИТ, както и превод в продължение на 1 година. Преподавателският опит на докторанта не се изчерпва с горепосочените – работил е и във фирма за водене на езикови курсове „Лингва Алиана ООД“, Пловдив, с което може да се каже, че има установен цялостен опит в преподаването на английски език и литература на различни нива и в различни институции, като това изглежда, че е негов предпочитан профил в работен план. Написаната дисертация допълва и развива интересите му на преподавател и учен. Настоящата, заемана от него позиция: „Експерт, международно сътрудничество“ към ПУ „Паисий Хилендарски“ остава в рамките на вече споменатите му интереси и затвърждава желанието му да работи и се развива в университета, в който получава висше образование.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертацията на докторанта Димитър Карамитев „Историчност и фикционалност в романите на Томас Харди (върху Волфганг Изер и Пол Рикьор)“ е амбициозен мащабен труд, който се стреми към ясни линии на развитие на изследването и същевременно не пропуска да

направи коментари и да информира относно детайли в цялостното възприятие и проучвания върху творчеството на Томас Харди. Така например, докторантът е счел за нужно да отбележи българския принос в тези изследвания, което макар и да не е фокус на настоящето изследване, е полезна информация за читателя и придава усещане за патриотична нотка, както и за липса на пропуски. Предвид ключовото значение на историята в творчеството на Харди, докторантът си поставя за цел да изследва понятията *historicity* (качеството на истинност и актуалност на историческия факт или събитие) и *historicality* (качеството на историчност на съответното събитие или факт) в цялостното творчество на Харди – романите, разказите и поезията му в два периода – късното Викторианство и ранния Модернизъм. За целта са взети предвид критическите творби на релевантни изследователи, освен двамата, посочени в заглавието на тезата, както и са дискутирани писатели от двата периода, съвременници на Харди.

4. Познаване на проблема

Текстът на дисертацията убедително демонстрира много доброто познаване както на първичните, така и на вторичните източници, като преплитането на историята и фикцията е проследено в културологичен дискурс и в творбите на Харди, и като критическо развитие при Рикъор, Гадамер, Ингарден и Уайт. Интересна изглежда идеята, развита в изследването, за *“transitional character”* – преходен герой (такъв, който е съвкупност или представлява сблъсък на традиционното и новото). От тази гледна точка, както и от присъствието на фикционалността в произведенията на Харди, сравненията с измененията в тази насока по отношение на портретиране на героите сред викториански автори като О. Уайлд, У. Колинс, Е. Гаскел, Дж. Елиът, У. Текери, Ч. Дикенс, сестрите Бронте (Шарлот, Емили и Ан) и др., дори Дж. Конрад със „Сърцето на мрака“, а след това с модернисти като Д. Х. Лорънс, В. Улф и Дж. Джойс и съответни техни произведения са уместни, макар и прекомерно развити (второстепенни източници са използвани и тук, а можеше те да бъдат основно върху творби на Харди, с цел запазване на по-прецизен фокус) и очертават позицията на Харди на ранен модернист. Друг начин за регистриране на променяща се модерност във фикционална репрезентация – от Викторианство към Модернизъм – би могло да бъде изследване на изменящата се хетеротопия (Фуко, „За другите пространства“), но това би изисквало по-задълбочено изследване на мястото и пространствата, за сметка на темпоралността и историчността, които са предмет на това изследване.

5. Методика на изследването

Изследването на така поставените *историчност (historicity)* и *фикционалност (fictionality)* разглежда два важни аспекта на творчеството на Томас Харди, свързани с репрезентацията на мястото (Уесекс, Англия) във времево-исторически план. Избраните отправни точки: Волфганг Изер и Пол Рикъор са напълно уместни. Докторантът показва развитието на концепциите на двамата литературни критици наред с преглед на различни произведения на Томас Харди. Приложението на избраните литературни теории е уместно и добре изпълнено, но щеше да бъде по-добре, ако бяха спестени някои от многобройните сравнения, които докторантът извършва с автори от късното Викторианство и ранния Модернизъм – така щяха да бъдат по-добре очертани линиите на извършения анализ, както и щеше да бъде спестена известна повтораемост в дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията има подходящи „Увод“, „Теоретичен визьор“ (умело намигване към фотографията, която е един от аспектите в дисертацията) – за изясняване и подреждане на използваните термини и понятия, „Обзор на викторианските светове на фикция и история“ – несъмнено докосването до Хайдегер е подсказало нуждата от такава глава, „Изследване върху светлината, писането и цвета“ – от извънлитературни призми, допринасящи за интердисциплинарността на дисертацията; „Наративи за случили се събития – исторически и паранормални“; седмата глава е разделена на две части и изследва взаимодействията (завъртанията) между история и фикция; осма глава разглежда конкретни герои на Харди в по-интимен план – „Тес, Майкъл и Джуд – индивидуалната трагедия като история“.

Нужно е да се споменат и няколко аспекта, свързани със самото написване на текста: използването на английския език в дисертацията е отлично и по мои наблюдения надвишава това, което типично се наблюдава в тезите на докторанти, чийто майчин език не е английският. От гледна точка на академичната стилистика обаче трябва да се отбележи, че консистентното използване на “we” (ние) би следвало да се избегне и да се редува с “I”. Има моменти, в които авторът ангажира читателя и така стигаме до „ние“; в други случаи, когато това е видимо само той (например “our research” – нашето изследване), възниква въпросът това „ние“/ „наше“ за кого се отнася, освен за автора? В хуманитаристиката заставането на изследователя зад личното местоимение „аз“ е вече прието за коректно, съответно това/ настоящето изследване са също добри варианти.

Последните глави на този мащабен дисертационен труд са фокусирани най-вече върху Харди и преплитанията (*gyrations*) между история и фикция и с това те представляват това, което бих определил като центъра и същината на текста. Винаги е бил поставян въпросът колко фактологична, исторична, истинска е фикцията? Ако сравним репрезентациите на Дикенс, например, на социални процеси, общности и тяхното съжителство в Лондон през Викторианския период, както и описанието му на хора, принадлежащи към по-ниски или по-високи прослойки на обществото, с икономически и социални изследвания на периода, ще открием огромно фактологическо припокриване. Най-важното е, че наред с това можем да извлечем и нещо, което много често липсва на строго научните изследвания – създаването на неподправена атмосфера, която изпитваме като лично преживяване в рецепцията ни на текста, в създадения от писателя художествен свят. Настоящите глави са свързани с „историческата промяна на мястото“ (стр. 178), отразена в романите на Харди. На поставените въпроси: „Дали Харди е целял да бъде историк, който възнамерява да запази спомен за изчезващ живот, който му е бил скъп?“, „Желаел ли е хората да разглеждат романите му като надеждни отправни точки относно живота на определени хора в този югозападен район на Англия?“, „Дали това е било подтик за запазване на знанието за неговия Уесекс, свързано с разбирането, че не само че изчезва, но и замяната му ще бъде от по-ниско качество?“ (стр. 244), докторантът счита, че извършеното изследване разкрива Харди като историк, действащ в рамката на писателя, който, както споменах и по-горе, ни дава атмосферата и нагласата си спрямо описания свят (стр. 245), което го прави различен от историк, който не е фикционален писател.

Последната глава, представяща личните трагедии на герои на Харди като жертва на историята, успява донякъде да бъде по-интимна в анализа си. Допускането, че Тес изкупва предполагаеми грехове на своите праотци – норманите, които може да са се отнесли дори по-зле с не едно момиче от прислугата, е интересно и се проектира върху късния Викториански период на разпадаща се моралност и силно очертаващи се двойни стандарти (стр. 268) – на това, което се говори и на това, което се прави в действителност (О. Уайлд с „Портретът на Дориан Грей“, и Р. Л. Стивънсън с „Доктор Джекил и Мистър Хайд“ също предлагат крайна критика на тази двойственост и лицемерие, без да засягат историята, само маркирайки ентропията на късната викторианска култура), а Алек, приемайки нормандската фамилия на благородник, както и Ейнджъл Клеър, носейки с името си цялата емблематичност на религиозността (името може да се преведе като „ясен/чист ангел“), не биха могли да бъдат по-малко благородни и религиозни в отношението си към Тес, която на този фон изглежда като странен анахронизъм, своего рода еднорог, като Лора от „Стъклената менажерия“ на Тенеси Уилямс,

на това, което нейните праотци е трябвало да бъдат, но вероятно не са били, както и на това, което нейните съвременници претендират, че са, но всъщност няма как да бъдат. Това двойно огледало – от миналото и настоящето, може да даде интересни херменевтични перспективи и заключения, едно от които може да бъде, че не само, че няма как да познаваме миналото, но няма как да можем да разберем напълно или дори въобще настоящето. Наред с унищожителната историческа ирония имаме и дълбоката лична трагедия на човек (жена) (Тес), който не принадлежи на себе си, макар и да принадлежи на своето време в ролята си на жертва. От тази гледна точка, има какво повече да се желае в анализа на тази глава. Заключение на Карамитев е опростенческо: „Разглеждането на Харди на случая с Тес може да се интерпретира като куест към въпроси, предизвикани от симпатията му към страданията на привидно невинни лица“ (стр. 269).

Докторската дисертация на Димитър Карамитев завършва с обяснения на термини и ключови думи в контекст (стр. 284-368) и както отбелязва и авторът ѝ, въпреки казаното на няколко страници, има още какво да се каже (стр. 277) (Нещо подобно споменава и Томас Ман във „Вълшебната планина“ към седемстотната страница, не и без самоирония – че може да е досадил на читателя); таблици и използваната библиография заемат цели 27 стр.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Несъмнено докторантът трябва да бъде похвален за детайлния му подход, за използването на иновации (напр. разглеждането на изобразяването на светлината при Харди през призмата на фотографията), за уелото му боравене с и преплитане на критически и фикционални материали, някои в ролята им на метакритика, но няма как да не се отчете, че многолицевата повърхност на дисертацията можеше да изпъкне по-ясно и видимо за читателя, ако обемът ѝ беше значително по-малък. Така, в този ѝ вид, тя има енциклопедичен характер – своеобразна „Хардипедия“, която не претендира за изчерпателност, макар и донякъде да предлага такава. Доколкото често уместните коментари върху всички тези автори и техните произведения в сравнение с Харди са впечатляващи, и докторантът има моите адмирации в тази насока, те според мен водят до известно разводняване на темата и загуба на фокус, защото в тези многобройни сравнения донякъде изчезва основната критическа линия, която иначе е зададена много добре в началото. Не се откриват доказателства за плагиатство, което конституира дисертационния текст като оригинален труд.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представените 3 публикации, свързани тематично с дисертационния труд, отговарят на минималните национални изисквания за публикации извън дисертацията. Те са в научни издания на ПУ „Паисий Хилендарски“, а именно: “Light in November – Thomas Hardy’s *The Return of the Native* (Some Hermeneutical Reflections on Time, History, and Human Reception)” в *Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“*, реферирано в COBISS и НАЦИД, както и “Photographic Sensibilities in Two Early Novels by Thomas Hardy” и “Major and Mayor – on Two ‘Truths’ in Hardy’s Novels (Based on Reading of his Prefaces)” във *Verba Iuvenium*, реферирано в НАЦИД. Представените от докторанта публикации са добре написани и представляват част от подготовката на дисертацията като идеи, които са приложени и в самия дисертационен труд; не се откриват доказателства за плагиатство.

9. Лично участие на докторанта

Настоящият дисертационен труд представлява оригинален труд, който обобщава както научни концепции, свързани с херменевтиката и литературната рецепция, така и прилага елементи от тези теории към множество текстове на Томас Харди. Наред с това извършва пространни коментари и върху други писатели, критици и културни дейци с демонстрирани завидни познания, претендиращи за енциклопедичност.

10. Автореферат

Двата автореферата (на български и английски език) са много добър синтез на съдържанието на дисертационния труд, отговарят на изискванията за изготвянето им и дават цялата нужна информация като сумиране на есенцията на текста на дисертацията.

11. Критични забележки и препоръки

Забележките и препоръките са свързани основно с редуциране на дисертационния текст, така че да изпъкнат по-силно неговите акценти, както и с подобряване на научната стилистика, което може да се извърши и на етап публикуване на дисертацията като монография (посочени по-горе в т. 5, 6 и 7).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и отговаря на всички изисквания на

Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантът **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, **убедено давам своята положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Димитър Костадинов Карамитев в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Англоезична литература.

27.05. 2024 г.

Рецензент:

Доц. д-р Христо Боев